

Landskap: Småland Upptecknat av: Janne Augustsson
 Härad: Lunnarbo Adress: Ås Götteryd
 Socken: Götteryd Berättat av: upptecknaren
 Uppteckningsår: 1947 Född år 1890 i Götteryd

Innehåll: Jordbrukets finäringar 1-9
 Holarbete sid. 10-19
 Kolning " 20-33
 Tjårbränning " 34-40
 Spinning & Wävning " 41-44
 Säljning av ekbark " 45-48
 Träsvarvning " 49-50
 Råfsmakare " 51-53
 Smeder "

LwF. 61.

se M. 10485:1-73!

Svar på frågelistan L. u. F. 61.

Jordbrukets leinäringar.
Hornarbete.

Av de yrken som utgjort jordbrukets leinäringar under 1800-talet har hornskedsmakeriet varit ett av de mest anlitade i hemtrakten.

I ett 20-tal byar i Göteryds södra del samt i närgränsande delar av Traryds och Hallaryds socknar fanns hornskedsmakare i de flesta hus emellan åren 1840 till 1900. När yrket kom till trakten är okänt men det var säkerligen på 1700-talet. På 1830-talet åt folket med träskeder men på de flesta ställen fanns även ett dussin hornskeder som ej användes utan på kallas.

Vid denna tid var varken folkmängden eller hornarbetarna så talrika och de skeder som då tillverkadades sändes mest till andra orter och hemma =

folket ansåg det vara lyx att äta med olea.

Omkring 1850 kommo hornskederna mera i bruk i hemmen och vid denna tid blev det mera fart i yrket. På många gårdar gjorde bonden och hans söner skeder vid den öppna spisen i stugan under vintrarna och på de flesta ställen bodde sjöamålare i fastekammaren som gjorde skeder vid den vid den öppna spisen där. I Jämskults och Juddkults rotar byggdes i alla byar många backstugor, torp, och mindre lägenheter som befolkades av hornarbetare. Många bönder med rätt stora hemman och deras söner arbetade med horn under vintrarna men unghästar och folket på småställen voro skedmakare året runt utom vid slätter och skördetiden då de voro på dagsverken på gårdarna. De som voro gamla i yrket hade ofta flera lärningar hos sig och när det var bråttom med en beställning

lejdes kunnigt folk till hjälp. På första hälften av 1800-talet köptes kreaturehornen på slakthuset i Malmö eller Helsingborg då en skedmakare följde med en resekörare. Lejdes kunnigt folk till hjälp dit och fick hornsäckarna med skjutsen hem. Även i Wäxjö köptes horn när det gick att få skjuts till dem hem. När järnvägarna kommit till blev det hornhandlare som reste till städerna och köpte stora mängder horn som de sedan sålde i hemorten. Den siste hornhandlaren var Johan Henriksson Burhult född 1844.

Tillverkningen.

Det första arbetet med hornen var att få bort "sluana". Man hade en $1\frac{1}{2}$ aln lång bräda som kallades "sluafjolen" vilken sattes med ena ändan ^{mot gäloet} medan man slog hornet mot den övre skarpa kanten till. Sluen gick ut.

Det var alltid en del horn som måste kokas i en gryta innan sluen kunde slås bort.

Derefter sågades hornen sönder till skedämnen efter alla konstens regler och i ett kohorn kunde bli 3 skeder, i ett medelstort oxhorn 4 och i ett stort oxhorn 5 matskeder. Den som blev längst upp i hornspetsen kallades spets-skeden. De utsägade hornbitarna som liknade allt annat än skeder lades sedan i blöt i en balja några dagar för att mjukas upp varefter de var färdiga att bearbeta.

Skedmakaren satt sedan grenske om skea-
Tavlan mittför elden på spisen och tog en sked åt gången med en tång och höll den i elden tills den var uppketad varefter han böjde och vred till den med en skeatång så att den fick rätt form samt följde till den med en följekniv och kyddade till den

med en stor rasp som tog bort ytterskallen
på hornsidan så att den blev vit. Den gravdes
sedan ut i bladet med en stor skeakrok
och skrapades både utvändigt och invändigt
vilket kallades att "grovskrapa". När detta var
gjort lades 10 skeder i varandra och bundas
tätt samman med snören varefter dessa buntar
lades ner i en vattenbalja någon dag. De togs
sedan upp och skrapades på nytt vilket kalla-
des att "finskrapa". De var nu färdigjorda
och putsades med sandpapper vilket tog lång
tid och då hjälptes hela familjen åt.
Sedan fingo de ligga tills de skulle säljas
då de polerades med sandpapper m. m. och
gjordes fina och bundas ihop 5 i varje bunt.
Ibland kunde det komma på plötsligt med
försäljningen och då kunde ett 10-tal
personer få polera både natt och dag i flera
dygn

enär alla skeder som tillverkats på ett år ibland såldes på en gång. De största och finaste hornen gjordes klädhängare, gräddskeder, förläggskeder m.m. som även såldes. Många av hornskedsmakarna gingo själva omkring i Skåne, Halland och Bleking och sålde sina skeder men på torpen och småställen var det i regel hustrun som i sällskap med ett eller 2 minderåriga barn var borta 1 månads tid åt gången och sålde skeder och hon och barnen blevo då försörjda med mat under tiden på de ställen de sålde skeder.

När yrket fick allt större omfattning lejde några hornarbetare skjuts tillsammans till Långfridsnäsens marknad där de sålde sina skeder och köpte sedan så många säckar horn som de behövde för året och togo dem till hemläss. På senare hälften av 1800-talet var

det många gårdfarerhandlare som blevo sked-
handlare och gingo omkring i bygden och köpte
upp skeder som de sedan sålde i gårdarna och
på torgen i städerna mest i Skåne och Holland.

Den siste från Götersyd som idkade denna handel
var Jöns Falk Gärsköp född 1838 vilken höll
på till 1905 ~~vars~~^{da} det blev out ~~om~~^{om} skeder.

De få hornskedsmakare som då funnos kvar
sålde sina skeder till handlanden Karl Gjunge-
ren Strömssås Bruk. Numera finnes endast
en person i Götersyd som är hornarbetare till
yrket nämligen Gustav Henriksson Burhult
norregård född 1883. även Werner Johansson
Burhult ^{född 1904} har ända till för några år sedan varit
hornarbetare. Utom skeder av alla slag gjordes
många saker av horn såsom snusdosor,
brutthorn, fjälhorn, skeakrokar till att sätta
varpen i vävskeden, klädhängare m m som

mest såldes i hemorten. Hornarlectarna hade
det rätt bra under 1800-talet vilket bevisas
av yrkets att så mycket folk ägnade sig åt detta
yrkesäsom "födkrok". Färfjänsten var ej så liten efter
den tidens förhållande och skedmakaren kunde
sitta på tavlan och arbeta bittida och sent obe-
roende av väderleken och sparade både kläder
och sig själv. Det som mest tog slut på
yrket var att metallskeder kommo i bruk
men även de nya fabrikerna i Trömsnäs
Bruk och Timsfors drog folket till sig så att
torpen och småställen försvunno så småning-
om och när de gamla skedmakarna dogo
fanns det ej några ^{unga} som upptogo yrket.

Alla de öppna spisarna som använts av
skedmakarna äro nu igenmurade och verk-
tygen har skingrats och förstörts. När det
första världskriget började fanns ännu några

hornarbetare kvar och dessa fingo många smärre beställningar på skeder från andra sidan Atlanten. I Amerika bosatta sv Göterydsbor skickade bud med hemvändande svenskar att dessa skulle skaffa hornskeder åt dem och många svensk-amerikaner förde med sig vackra hornskeder som presenter till släktingar i Amerika.

I Göteryd fanns vid sekelskiftet många karlar som fått namn efter yrket såsom "skeajonen" = Jon Nilsson Elisköp född 1825, "skeapettan" = Petter Johannesson Burhult född 1825, "skeälän" = Petter Erland Johannesson Jämnhult född 1829, "skeandriasän" = Andreas Jönsson Snärhult född 1826 m. fl. Sedan dessa män gått bort finnes nu ingenting som påminner om hornarbetarnas yrke kvar.

Jordbrukets binärningar.

Kolning.

Som binärning till jordbruket inom Göttyds socken har kolning förekommit i stor omfattning under större delen av 1800-talet, under den första hälften av århundradet då masugnen och järnbruket var i gång vid nuvarande Delary gick där it stora mängder kol varför skogsägarna i Göttyd som hade så nära det kolade mycket. Bönderna behövde alltid mark till nya svedjor vartannat år och där högs skogen ner under vintern varvid det bästa virket kördes därifrån medan det sämre kvistades och sågades av och fick ligga på fällan tills vårsolen torkat riset, och då sattes eld på alltsammans så att riset brann upp och kolvirket kördes därifrån.

Till hösten var smetvirket torrt och kolades under vintern. Till milbotten utvaldes en slät plan i skogen där stockarnas restes i upprätt ställning så tätt de kunde stå varefter ris breddes över milan och denna "moades" med snatjord och grus som grävdes upp i marken runt omkring milbotten. När man började kola sattes eld inuti milan men denna fick ej hava så mycket tillgång till luft att den slog upp i låga ty då fattade milan eld och brann upp. Kolarna måste därför alltid vara på vakt och klubba ner milan när den slog hål och kasta på mera "byre" = grus.

Strax invid milan var byggt en "kälaköja" av stänger som rests i cirkel och på vilka var lagt ris och jord. På den sida som vette mot milan var en dörr av bräder som ingång

Inuti. Kojan var en eldstad murad av sten där röken gick ut på sin baksidan och innanför dörren vid samma sida hade kolaren sina matvaror, ytterkläder, redskap m. m. På andra sidan i kojans var avbalkat med en bräda och här hade kolaren och hans biträde sin liggplats på ett par kalmklippor emellan det de var ute och såg efter milan. I eldstaden fanns nästan ständigt "glöva" och där brukade kolaren steka rå potatis i askan. En påse med "pära" stod alltid innanför dörren till vänster och liggplatsen brukade vara till höger med fötterna mot dörren. Kolaren hade alltid varmt i kojans och när milan en gång var tänd behövde han aldrig ha besvär med eldstäl, flinta och snöske utan kunde teja "glöva" när han behövde sidans till koja. Det var ej många milor som kolades på 1890-talet och jag

såg endast en sådan kaja som var i brukbart
skick. Den hade använts vintern 1901 1895 av
arrendatorn Johannes Nilsson Prästabygd född
1827. När en kolmila var utbrunnen och upp-
riven och kolen voro avvalnade kördes dessa
så fort som möjligt av till försäljning varvid
man under vintern körde "marklöss" över
över skogar, ängar och mossar och ibland
även över sjöar där det var genaste vägen.
Så länge masugnen och järnbruket vid nu-
varande Delary voro i bruk var det var det
under bra vintrar stora stråkvägar dit med
kol och järnmalm från socknarna i Lödja
Gunnerbo. När masugnen var en mycket stor
kallada där skjutsarna körde in och stälpte
av kolen vid sidorna. Göterydsborna behövde
i använda mycket tid till kolkörningen ty
de som hade närmast kunde köra flera tus om
dagen.

Uo den skräpskog som kolades sedan
masugnen och järnbruket voro nedlagda
sålde en del kol till byasmederna och en
del kördes neråt Skåne och efter järnvägar-
nas tillkomst finns uppköpare vid statio-
nerna på södra stambanan dit det var rätt
nära. Den sista kolningen i Jämskults
rote skedde vintern 1900 då en del av
skräpskogen på Burhults sädregård kolades
med ägaren Nils Turesson Tranemåla
Prästabygd, född 1847, som kolarmästare.

Dessa kol efter många milor ligo i lador
i skogen i flera år varefter de kördes
på slädföre till Timsfors. Före 1850
voru de flesta bönder själva kolmästare
med biträde av grannar eller skogshug-
gare. För det mesta var det så att bönderna
hjälpde varandra vid milan ty man litade

mest på gammalt vant folk. Det hände ibland att de yngre männen somnade och milan slog kil och brann upp. I Jämnhults rote fanns en van kolare Göran Nilsson Buskult, född 1810, som kallades "skallajörann". Han tillbringade sin mesta tid i skogen men han dog omkring 1859 så han blev ej så gammal. De gamla gubbarna som legat vid milarna i sin ungdom och mannaålder hade en mängd historier att berätta om vargar "skönsnvan", skogsrätt, hullrann, m. m. och så gott som alla trodde därpå mer eller mindre. När Magnus Jönsson i Käs, född 1823, låg vid en kolmila i Jämnhults skog hörde han "skönsnvan" skrika och han såg henne också. Hon hade något långt efter sig som liknade ett baktråg. Han trodde själv på det.

Många kolare hade fått besök av de olika
mystiska skogsinnervärnarna när de legat i
kojan och besöken av skogsrätt och huldren
uppskattades mest. Många gånger sade de
att dessa väckt dem när milan slagit hål
och det var inte att undra på att de satte
stort värde på besöket. Vargarnas tjut
gjorde nätharna vemodiga för kolarna många
gånger ty när djur^{ren} vara "utsäddena" sträko
de omkring i flock nära milan och kojorna
och giva ut de hemskaste tjut och klaga-
låten och kolaren måste under den långa
vinternatten ofta ut till milan när flocken
av vargar hördes i närheten. Hans enda
vapen var gylan som alltid stod innanför
kojdlörren och den hade han alltid
i handen när han gick ut om nätharna
och han kramade ^{då} så hårt som möjligt om skaf-
fet

Det var ej ovanligt att se nya vargspår omkring köjan om morgnarna ty vägararna hade "vinu" av att det fanns folk och matvaror därinne. Jag har ej hört att någon person blivit anfallen men hungriga vargar voro en fara för alla om vintern. Vid en mila på 1850-talet ett par hundra meter ^{väster} om Snärkelts by glade vargarna om nätherna så att det hördes vida omkring.

Enär skogen hade så ringa värde för i tiden togs en stor del av den till kol och endast det allra bästa verkst togs till "kåbla", "temmer", och "läjte". De flesta av bönderna voro i små omständigheter och beköpte inkomster bredvid jordbruket och då var det bekvämast att hugga skog till kolved och resa mila på plateån vilket sparade mycket arbete med körning.

I Göteryd finnes säkerligen flera hundra gamla "milbänna" och på en del av dessa har nog kolats ett 10-tal milor att döma av den mängd "kilsöa" som finns i marken. På 1/6 mantal Snärhult finnes med säkerhet 7 kolbottnar men antalet har nog varit större. På den mark där det är ett tjockt lager av kolstubble växer ej trädetter bremsor utan endast gräs. På en sådan milbottn brukade man fläkacka hela området med några års mellanrum och köra hem grästorverna som strö hos svinen. Dessa ^{stap} äto upp en stor del av ströet vilket tycktes bekomma dem väl men de hade länge en hudfärg som liknade världsmästarna Owens och Dillard. Det finnes milbottnar på vilka togits grästorver till strö ett 10-tal gånger.

och först när stubblagret blivit mycket
tunnt kunde skogen slå rötter där.

Mohälmarna i marken äro nu de enda
synliga tecken på var milor kolats och
på enstaka platser finnas ännu ett
litet stenvröse kvar från muren i kajan.
Någon kolryss finnes säkerligen ej att
uppläsa i hela Götteryds socken och bruket
att räkna lasset i låster är nu alldeles
bortglömt ty kol av olika slag hava
mest räknats i häktaliter i senare tid.
Att kolningen upphörde berodde på att skogen
fick större värde och gick att sälja hurudan
den var och man ansåg då att kolningen
i sinom tid skulle gjort markägarna
skoglösa varför man kögg stockar och ved
i stället.

Bränna tjära.

I Götteryd har tjärbränning idkats mycket som hänförelse till jordbruket och i varenda by som jag besökt har varit en tjärbacke. När höstkörandet på jorden var slut och frivilliga var över anskaffade bonden ett par karlar som hjälpte honom i 2 eller 3 veckors tid med att bryta stubbar till en bränna. I Snäckhult fanns mycket gott om stora stubbar i de gamla ödelagda svedjarna men man tog ej de nya stubbarna utan de gamla feta 100-åriga stubbarna som funnas kvar sedan avverkningar för lång tid tillbaka.

Dessa voro mycket kridrikare och lättare att bryta och "sjwallän" var bortruttad så man hade ej något arbete med att få bort den, men äro nya stubbar måste

brytas ibland. Som redskap vid brytning-
en använde man yxor, hackor, länkar,
järnstänger och flera vigar vilket var långa
stänger på vilka var spikat en "hässko"
på den nedre ändan så att de ^{ej skulle} stinta
ur taget. Man gjorde först ett hål under
stulpen så att det gick att sticka in en
våg varefter man lade en sten inunder som
brött så att vigen stod på sned uppåt.

Alla karlarna fattade sedan i stängen och
försökte bryta ner den så att stulpen
skulle rubbas, men gjorde han det inte
band man en länk i vigen som hängde
ner med en "ygglä" mot marken och i den-
na lade man en grov stång eller ibland
en mindre 6-almsstock. Männen klev
sedan upp på denna där de stodo i rad
och höllo sig i vigen ovanför medan de

Toga "knökketak" fylls stubben lossnade
och de själva kommo ner till marken.
Nu stod ~~stod~~ stubben på "halvhäll" och
hade lyft upp matjorden på ett område
vida omkring och man böjde då bort
mullen och gruset på de smärre rötterna
i yttrekanterna, när det var nyare stubb,
och högg av dem varefter man satte en eller
flera vägar inunder på känsliga ställen
och stubben kunde snart välvas upp och
stupas över ända och det mesta gruset
slogs bort. Jättestora stubbar funnos som
hade mycket svall och dessa var det
mycket arbete att få loss ty halva lass
med stenar och grus kunde följa med.
Deingo sedan ligga på plåten tills det
blev slädföre då de kördes på dröj
till närheten av Tjärbacken eller ^{om} där var trångt

om plats kördes en del av dem hem på
"vekassten" på gården. Det tog ungefär lika
lång tid med att köra skubbarna som att
bryta dem emär de voro mycket stora
och oformliga och dröjen hade svårt för
att hålla. Blev det ej slädföre utan de
skulle köras på vagn måste en stor del av
dem klyvas sönder i skogen så mycket att
det gick att "lässa" dem. När de voro fram-
komna till barkningsplatsen hade 2 man
ett hårt arbete en tid på vintern med att hugga
sönder dem vilket kallades att "klöva stäbba".

Enär många av dem voro stora och sega
att gick det ej fort och det gick åt mycket
trä till "öskasht" och "vigga". Till yskasht
togs mest rönn och till kilsträ användes
bark vilket höll bäst. Även klubbor slo-
gas sönder i mängd på yxor och viggar.

Stubbarna höggas i omkring $1\frac{1}{2}$ aln långa
bitar av olika tjocklek och kastades i en
stor hög. På vintern och tidigt på våren
högg man sedan sönder de sönderklyvda
stubbarna i omkring kvarterslånga bitar
som klyvdes så mycket det gick vilket kalla-
des att "kratta rätta". De kädiga bitarna
kallades "tjwäjtä" och ligger i en hög
tills allt var huggit färdigt. Sen stora
delar av stammen på kädiga tallar sågades
sönder och höggas till "tjærtjwäjtä". När
vårsolen hade torkat upp marken bars de
småhuggna kädbitarna i korgar ut på marken
där omkring och lavades upp i alnshöga
långa rader för att torka och detta arbete
var mycket småplock ty varenda liten bit
miste lavas med handen och det tog många
dagar innan allt var i ordning.

Snärkullts tjärdal var stor och djup och i
tvärmurens botten var öppningen rätt stor där
tjären rann ner i en murad rektangelför-
mig behållare där den sedan östes upp med
en tjärsked i en spann och bars till en
stor murad tjärhåls litet därför. Ibland
östes den upp i tunnlar direkt så fort
den rann fram. När brännan skulle
läggas ombads alla män i byn att hjälpa
till och även kvinnor deltog ibland ty
det måste gå fort så att det ej kom
regn under tiden och gjorde veden våt.
Först sopades botten ren och en lång
stäng lades längs mitten av ^{hela} botten så
att den ena ändan gick igenom hålet i
tvärmuren. Därefter bar man de torra
tväjtana i pårekarer dit och lade
dem längs längs delen med början i

mitthen så att all tjäran kunde rinna till staken och följa den igenom hålet i tvär-
muren ner i behållaren. Det var några
timmars livligt arbete där, en del buro
tjärved i korgar (2. om varje korg) och andra
personer lavade in den i brännan så fort.
När allt var ditlagt var det en jätte-
stor hög vilken blänkta som guld i solen
men denna färg fick den ej behålla länge
ty ett tjockt lager av granris lades över
den varefter den moades med kolstybb
så den blev kolsvart och man sade
då att "brånen va sarrjakläddä". Ett
mindre hål lämnades öppet vid botten i
den övre ändan och här tändes brännan
varefter en tuta av furuträd stacks in
i hålet och en varefter en vanlig smedvåg
som var uppsatt på en därtill gjord ställning

placerades intill varefter pipan på bälgen
stucks in i trätutan och blåsningen började.

Ställningen till bälgen var gjord av grova
träribbor med sittplats för bälgaren och denna
drog i en stång upp och ned liksom när
man pumpar upp vatten. På en del tjärba-
kar stod träställningen ute året runt.

Det var inte många byar som hade egen
bälg utan dessa lånades av smederna i
orten. När brännan var tänd behövdes
3 eller 4 personer vara behjälpliga under den
tid bränningen pågick och det tog flera
dygn. Sista gången min far brände tjära
var 1895 och då var "Johan Bätti" i Juckhult
= Johan Pettersson född 1827, brännemästare.

Far och Johan Eliasson Bockhult född
1853 voro medhjälpare och Magnus Nilsson
Bockhult född 1838 gjorde trätutor m m.

Ett halft lass kläna släta furustöcken voro framkörda på Tjärbacken och här sigades av klumpar på 5 kvarters längder vilka klyddes och urholkades med en gys. Båda halvdelarna lades sedan tillsammans och stuckas med den ena ändan in i den glödande milan under det bälgen blåste in luft genom den andra. En sådan tuta blev snart förkalnad varför ombytte måste ske ofta ~~varfor~~ och det gick åt ett stort antal tutor till en bränna. När man byttes vid att dra bälgen och passa upp där tjäran kom och turades vid att sova när de kunde. Om kräilarna samlades mycket folk vid Tjärbacken som byttes vid att dra bälgen samt roade sig med spel och dans till långt ut på nätterna. De trakterades rikligt med kaffe, kakor och brännvin av den familj som brände.

När bränningen var slut behövde männen sova ut ordentligt. När den utbrända milan svalnat av revs den upp och kolen skötades upp i högar vilka måste bevakas tills de vara väl släckta. I meder i Götersyd Hallaryd eller Traryd brukade för det mesta "tinga" kolen långt i förväg varför det blev ringa transportkostnader. Den mesta tjäran kördes för till Skåne av bönderna själva och såldes antingen vid hamnarna eller ute i bygden. Senare blev det tjärhandlare som köpte upp tjära och sålde den till städer eller fabriker men en del bönder fortforo med att sälja sin tjära själva och körde runt i sjöar i Småland och Skåne där det gick lätt att sälja till båtägare. Emellan åren 1750 till 1850 högs mycket Tjårved på Falla.

som stodo på rot. På stora träd som stodo på lågländ mark skalades barken av på ena sidan så högt man kunde nå. När trädet stått ett år eller 2 hade en massa kida samlats på det skalade stället och då höggas tjärvedsbitar ut där ända in till kärnan vilka breddes ut till torkning omkring trädet. När de blivit torra buras de ut till körväg och kördes till Tjärbacken. Denna lätta tillgång till kävebitar kallades "tjarrvhygge" och träden som kunde stå och växa i 100 år därefter kallades "tjarrvhyggeferå". Lådan ha funnits många i trakten på detta århundrade och ännu kan man hitta några men de äro sällsynta. På Snärhults Tjärbacke brändes en eller 2 brännor nästan varje år på 1890-talet och sedan har

där bränts en och annan gång ända till
på 1920-talet. Numera finnes inte mera
än en Tjärbacke i socknen som är i bruk
och den är vid Ernst Karlssons i Ström-
maköps Göteryd och där har bränts mys-
ken Tjära i senare år men arbetet med
stubbarna tillgår på annat sätt än förr.
De flesta stubbarna baras och sprängas
antingen i marken eller ovan jord så
att arbetet med att klyva och kratta
dem är lindrigt mot förr. Nu användes
även en stor del mäsastubbar till Tjära
och dessa som äro fria från grus kunna
sagas på ett kaprigt i lagom längder
och äro sedan lätta att "smiklöva". De
torkade kådbitarna till brännorna köras
ibland på i säckar på lastbilar länga
vägar ifrån till Ernst Karlssons Tjärbacke

Under förra kristiden brändes många brännor av endast mässtubbar och stubbar efter myskuggen skog men varken mängden eller kvaliteten hos den tjära som erhöles var att jämföra med den tjära man fick från de gamla feta kärnstubbarna.

Att detta yrke upphörde berodde så gott som helt och hållet på att stubbarna som voro tillgängliga att bryta togo slut när svedjebuket upphörde. Hade det funnits svedjor att bryta på i senare tid så skulle det säkerligen funnits folk som brutit stubbar till hälften nu som förr i de fall då jordägaren ej själv haft tid därtill. Det var ett hårt arbete men förhjänsken var rätt bra och man hade betalt för arbetet. Under hela 1800-talet förbrukades rätt mycket tjära på varje

gård och man köpte i regel en fjäring
eller en åttio tjära vart annat år. Wagnar-
na skulle tjäras varje sommar och även
annan redskap tjärades. Även kokade de
flesta bönder beck så att de hade till hus-
behov och detta förvarades i en "bekskru"
virket var en halvalsläng björkklump som
var urgrävd från ena ändan så att endast
en tjock botten blev kvar. I den övre kanten
var en vidja eller en stältrid till handtag.
Något beck har inte kokts i Götersyd på
1900-talet som jag vet om och bekskrusarna
äro försvunna. Nu har de flesta av
de gamla furustubbar som furusits kvar
sprängts till stubbved.

Spånad och vävning.

Under större delen av 1800-talet utgjorde tillverkning och försäljning av linnen och linnevävar en mycket anlita inkomstkälla i Göteryd. På de ställen där det fanns så många kvinnor att det gick att bereda mera lin än som gick åt i familjen sålde man mycket lin och när detta var skätfat och käcklat valde man ut de bästa fåvåna och blåvåna som skulle vara till försäljning medan det andra linet skulle beredas till eget behov. Skätfallet spanns, karvlades upp i garnhankor, spolades och vävdes till lakan, linnebyxor åt männen, med flera grova plagg. Blinorna spunnos och vävdes till skjortor åt familjens medlemmar och Fågarna bereddades till finare skjortor, dukar, näsdukar förkläden m m.

Av de tågar och blånar som skulle beredas till försäljning värdes en del till garn medan en del värdes i långa räckor och både dessa och garnet såldes sedan på "seppriamässe" marknaden. Skulle man endast sälja "spåne" där började man ej arbeta på det förrän efter "Tjunnadag", men skulle man försälja vävar måste man börja arbetet på dem långt tidigare för att få dem färdiga i tid. Det var ett tröttestående arbete med att väva och spola om vintern till långt ut på nätterna och barnen som spolade slet ibland hål på fingrarna av triden när de hållit på länge. När garnet var färdigspunnet karolades det upp i garnhankar vilka sedan lyktes i skikt och torkades och voro sedan färdiga till försäljning. När vävarna voro färdiga och nerklippta lyktes även

De ett helt dygn i en stor byka i köket och aska hade sparats till bykning under hela året. Vävarna lades sedan ut till blickning i närheten av boningshuset men det var svårt att få dem att ligga stilla på marken i gräs och blisvänder därför man sydde i band vid sidorna på dem vilka man sedan band fast i små pålar som slogas ner i marken. Det var ej ovanligt för i tiden att väven blev stulen nattetid varvid månadslångt förgävt arbete av flera personer i familjen gick förlorat till ingen nytta och de flesta gångerna blev tjuven ej uppspårad eller straffad. När väven var blickt togs den in i stugan och lades i en bälja för att "tins" upp varefter den torkad och var sedan vit som snö. Vävarna och garnet skickades till Wäxjö marknad

med de hästägare som brukade köra dit
varje år och uträtta en del ärenden och affärer
åt folk och ibland följde varornas ägare själv
med för att kontrollera att allt gick rätt till
vitket nog var behöfligt många gånger. Vad
priset var på lingarn och vävar minnes
jag ej men det blev ju lite kontanta penningar
är vilka hade stort värde på den tiden.
När kvinnorna slutat med arbetet på
Ligfridsmässolinet började de att spinna
och väva på det lin som behövdes i fa-
miljen för året och detta brukade vara
färdigjort vid "fredan". Allt och ragg
bereddes till kläder före julen innan vinter-
kylan kommit på allvar och vadmal väv-
des före julen. Ännu en lång tid efter
det järnvägen kommit till fortsatte man
att köra till "Ligfridsmässe" med häst i olika

affärer och även vävar och hemsprunnet
lingarna såldes då. På 1890-talet var det
endast en och annan kvinna som sålde
vävar till marknaden men det var rätt
många Göterydsbor som av gammal gammal
vana färdades dit men de äkte då fäget.
När jag började munna värdes allt linnet
för familjen i hemmet men omkring 1900
började man köpa "dämnastik" i stora pac-
kar i butikerna vilket sparade mycket
arbete. Någon försäljning av garn och
vävnader av ull eller rågg på "Wäxjö"
marknad har jag ej hört talas om ty
det gick nog åt till kläder till familjen.
Wadmal var bortlagt på 1890-talet men
"warkänn" var brukligt till manskläder
då. Det var bomull till varp och ullgarn
till öv så de kläderna var varma och

slitsstarka. Jag har slitit upp flera verkens-
krästymmer men efter 1905 bliva även dessa
ur mod och bortlagda. Tyget kallades "stamp-
verken" och stampades vid vedmalstapen
i Hallaryd. Efter första världskriget har
ingen i denna trakten burit sådana klä-
der. Flera kvinnor gingo länge omkring
i bygden och sålde förkläden, handdukar
näsdukar m. m. i randiga vackra mönster.
De hade själva vävt dem. Den sista av
dessa försäljerskor var Björnsa Johanna
i Ellebåke Hallaryd. De sista i Jämnahult
rote som brukade karda, spinna och väva
åt folk året runt var änkan Helena
Nero i Snärhult ^{f. 1841 d. 1933} och Anna Katarina Pet-
tersson Jämnahult född 1844, död 1922, vilken
kallades "Ljwännbäss Anna". Båda höll
sig till de gamla priserna för sitt arbete

och år 1819 tog Anna endast 2 kronor för det
hon spolade och vävde en räcka linneväv. men
båda dessa gummor fingo mycket matvaror av
allehandas slag bredvid betalningen av dem de
arbetat åt. Numera finnes endast en kvinna
kvar som spinner ullgarn på ljd de sista
åren nämligen hustrun Anna Magnusson
Burkult norrgård född 1867. Att försäljning-
en av lingarn och vävar tog slut berodde
nog mest på bristen på kvinnor i bond-
gårdarna men även de nya sorters tyger
som kunde köpas färdiga gjorde att man
slutade med att plantera lin utom lite
för eget behov. Under förra kristiden
var det många som odlade lin till eget
behov men när det blev normala tider
igen tog denna odling ett hastigt slut.

Försäljning av ekbark.

Under 1800-talet utgjorde försäljningen av ekbark en binäring till jordbruket i Göteryd. Så länge marken ej hade blivit bränd till svedjor fanns mycken ekskog både i inägor och utägor och när man skulle hugga ekskog gjordes detta på våren försommaren så att man kunde taga vara på barken. När vårarbetet var avslutat lejde bonden en man till hjälp med att avverka ek och flå bark på dem. Träden voro stora och storgreniga och det fordrades mycket arbete med att fälla och såga sönder dem så att man kom åt barken och kubbasåg måste alltid användas därtill. Den grova barken bändes loss med yxor och tillyxade trädgrenar av gran och de mindre grenarna gick det att skala

med en granpinne och händerna. Barken
lades sedan på ekens stam och grenar att
torka vilket tog rätt lång tid ty togs den in
för tidigt möglade den och blev då kasserad.
När den blev torr kördes den hem i den
tomma ladugården där den torkade ytterligare
under tiden. När man flött så mycket bark
som man beräknade till ett eller 2 säljlass
gjordes barken i ordning vilket skedde på
logen och man tog då en bark i sänder
vilken man befriade från mossor och skraz
pade den på ryttersidan med en täljkniv^{er}
varefter man hackade den på en hyggkubb
i småbitar med en yxa. Det tog lång tid med
att gå om hela barkförlaget på detta sätt
och det blev till sist en stor barkhöj
på logen. Man lastade sedan barken i en
kälaryss och körde av den till försäljning.

Först på 1800-talet kördes barken mest till garverier i norra Skåne där det gick lätt att sälja. De flesta körde med oxar och behövde ej vara borta mera än 4 dagar ty det var i högsommaren och nattlogi togs mestadels i en backe vid vägkanten där oxarna spändes ifrån lasset och bundes och köraren fodrade dem samt lade sig sedan att sova ^{med} en hösäck som huvudgird och en gammal "kapprock" över sig. Vid regnväder lade han sig under lasset vilket var väl övertäckt med säckar och kvarn-täcken. När södra stambanan kom till blev det uppköpare av bark vid stationerna och en del sålde sin bark till garverierna i Osley, Killeberg, Kylvall m.fl. platser. Trket upphörde vid skelshyttet och min far flötte ekbark som maren 1898

vilken han sålde i Osby. Den som hjälpte honom med arbetet var Elias Nilsson Burhult mellangård född 1829. Johan Magnusson i Jämnahult flädde ekbark 1900 men sedan blev det bortlagt. Det blev svårt att få arbetsfolk ty det var strängt arbete med fällningen och till detta voro de gamla männen för svaga och de yngre voro upptagna av andra arbeten under somrarna. Även blev det ont om ekskog som man var villig att avverka när det äldsta eket var nedhuggit. På de sista åren gick den största delen av likviden för barken åt till arbetslön.

Träsvarvning.

Anda till på 1860-talet voro de flesta hushållskärnen av trä såsom mjölkbunkar, mjölskålar, smöraskar med lock, kakaskar med lock för förvaring av kakor till kaffebröd och varjehanda småaskar för förvaring av alla slags småsaker såsom, nålar, knappar m.m. och alla dessa föremål tillverkades av svarvare som antingen voro bosatta i bygden eller gingo omkring och utförde sålde sådana saker som tillverkats på andra orter. På 1830 och 1840-⁵⁰talet fanns i Jämnhults rate en familj som kallades "Schwarrvans". Svarvaren hette Johanes Andersson och var född 1795, och var först bosatt i Borchult men flyttade sedan till ett torp i Snärhult där han utövade sitt yrke omkring 20 år. Han svarvade

Träskålar av björk till mjölkbunkar
vilket var hans huvudsakliga yrke men
han svarvade även många andra saker.
Som råämne använde han stora släta
björkstockar vilka sigades av i lagom
stora trillar till fatämne vilket fast-
sattes i en svarvstol medan han svarvade
det både invändigt och utvändigt. Hans
svarvstol var mycket enkel och hade för-
bindelse genom en rem med en "nicka"
i taket vilket vilket höll farten uppe bättre
ty han drog svarven själv med ena han-
den medan skötte arbetet med den andra.
Han var mycket skicklig i sitt arbete och
det ^{var} en mängd stockar av björk som han
han bearbetade till olika föremål vilka
spredas vida omkring i bygderna. Under
vårt besök efter gamla saker till

Göteryds hembygdsförening hade vi fått tag i en av hans gamla mjölkbunkar men vid sekelskiftet fanns sådana svarvade träskålar ^{hos} nästan varje familj i trakten men de användes då mest till att ösa mjöl med ur mjölsäcken upp i baktrågt när man bakade. Den hade alltid sin plats i baktrågt där "pösedäjjänn" låg i den med rågmjöl över. Även fanns det många ~~många~~ smörskålar kvar som voro svarvade av honom vilka användes till att tvätta, ältä, och pygga myskärnat smör uti. Mindre smöraskar med lock som förut använts av resekörarna fanns det gott om vid sekelskiftet och ännu kan man få se någon sådan som tillverkats av honom. De svarvade större kakaskålar med skruvlock äro nästan försvunna.

men ^{av} de mindre askarna finnas ännu
några kvar som svarvaren tillverkat.

Omkring 1860 flyttade han till Håstberga
och hans arbete vid svarvstolen började
avtaga alltmör. Någon kringvandring eller
affärsresor till andra orter behövde han
ej företaga med sina varor ty förbrukarna
uppsökte honom själva i hemmet samt
gjorde beställningar hos honom från långt
ifrån belägna orter. Trädet ^{fick han} ~~var~~ billigt till
^{sina} ~~hans~~ bunkar och han var själv billig i sitt
arbete, En mjölkbunke koste 16 skilling om
jag minnes rätt och han klarade sig bra
ty han hade mycket av tiden barn hos sig
som han lärde att läsa och fick mycket be-
talning därför i matvaror till sin familj.
Han var den siste träsvarvaren i
Göteryd.

Rivemakare.

7 100 år har tillverkning av räfsor eller hörivor bedrivits i Jämskult. Om det det funnits rivemakare där före 1820-talet är okänt men vid denna tid började Lars Olofsson född 1791 tillverka rivor för försäljning i stor omfattning varför han fick öknamnet "rivelassen". Till rivekraft användes svall av nedre delen på gamla mogna kärfror och sådant fanns det på den tiden i stort överflöd till billigt pris. Skriften kopulades med en särskild hyvel och rävskuvuden sågade han ut ur bokträd. Hans rivor hade en god åtgång under hela hans tid och han sålde många i hemtrakten och dessutom i lassvis på marknader och till andra orter. Han dog den 16 juni 1868 och hans son Olof fortsatte fortsatte med faders

yrke ett 10-tal år. Han var född 1830 och fick namnet "rivolan" och dog i medelåldern. Hans broder Johan född 1833 hade blivit träskomakare vilket yrke han då huvudsakligen utövade i gårdarna men efter broderns död blev han även rive-makare i sitt hem men oaktat han hade 2 yrken fick han inte namn efter något av dem utan kallades "Lassa Joan". Han fortsatte med båda dessa arbeten tills förra kris-tiden och brukade sälja sitt förråd av rivor på Götteryds sommartorgdag där personer från många omkringliggande socknar kommo gående eller körande med hästskjuts och köpte rivor och huvuden i stort antal. Han var billig med sina råfvar och gjorde bra arbeten och var den siste i församlingen som hade detta yrke till födkrak

Smeder.

Smedyrket anlätades mycket som binäring till jordbruket under 1800-talet och många smeder hava funnits i församlingen men skulle man kunna ^{beskriva} dem alla och vad de tillverkade måste man göra sig mycket arbete. I de flesta byar hava funnits en eller flera smedjor och i Väs by funnas under förra århundradet 5 stycken ~~smedjor~~ vilket är rekord. De flesta av dem voro byasmeder som i huvudsak smidde för eget och ortens behov men många smidde året runt till avsalu. Numera finnas ej mera än 3 smedjor kvar som äro i bruk nämligen i Flästberga, Ramnäs och Delary. De smederna i Väs voro Anders Othman f. 1814 och Nils Andersson f. 1827 byasmeder under det att Henrik Pålsson f. 1797, Jonas Henriksson f. 1834 samt Daniel Jonasson

gjorde smidesarbeten av olika slag till av-
salu. Vid rekelskiftet funnos ännu många smed-
jar kvar. Nils Wälgren Koppar-bygd f. 54 gjorde
klensmide, Johan Tell Sköldsbygd f. 1839 gjorde
kaffebrännare, Lausekallen = Karl Nilsson
Slagersköp f. 1835 gjorde läsar, Lausejoanen = Johan
Nilsson Hylte född 1840 gjorde läsar, Jon Jansson
Slagersköp född 1845 gjorde vävspännare m.m.
och de många smeder som funnits på 1800-talet
gjorde Stål i Krållaköps f. 1810 klensmide, smedjonem i
Skateboda = Jon Nilsson f. 1824 klensmide, Hålgren
Wälgren i Kopparbygd knivar, Johan Olberg Sla-
gersköp f. 1811 klensmide, Petter Lindkvist Skate-
boda, född 1805, läsar, Lars Fredrik Olberg Ström-
maköps bysmide. De flesta bysmiderna gjorde
redskap som hörde till jordbruket samt skod-
de oxar och hästar under det att klensmederna
gjorde hackor, spadar, länkar, knivar av olika slag,

kobjällor, krokar, haspor, yxor, hållhakar och
tjogfels andra saker som de sålde i bygden och
på marknader. Innan det fanns järnvägar köptes
järnet vid järnbruket eller i städerna då resekö-
rarna hade det till hemlång men sedan blev det
järnhandlare vid stationerna varför transporten
då ej blev så lång. Vid masugnen vid nuva-
rande Delary fingo en del av Götersunds smeder köpa
järn men eljest hade bruket behov av sitt järn
själva till gjuteriet och smedjan. För 100 år se-
dan gingo klensmedernas hustrur omkring i
bygden och sålde hackor, knivar, krokar, haspor
märkor, låsar m.m. i bygden men vid seklets
slut var det mest knivar som såldes i går-
darna. I Götersund liksom i andra socknar fanns det
ibland några smed^{som} hade ord om sig att göra dyrkar
ät tjuvar. När alla slags smidesvaror blevo tillgäng-
liga i handelsbutiker blevo de flesta smederna
sysselsatta.